

Ročník 3, číslo 1/2003

To najlepšie z tohoto čísla

- 1 Vitajte v KPR!
- 1 Aký bol rok 2002?
- 2 Palmy
- 4 Nezabúdajme na rajčiny
- 4 Zber strukovín
- 4 Knihy o palmách
- 4 Druhá úroda

Občasník pre členov Klubu pestovateľov rastlín vydáva

KLUB PESTOVATEĽOV RASTLÍN

Občasník pre členov Klubu pestovateľov rastlín

Botanix

Prvé číslo vyšlo
18. februára 2000

VITAJTE V KPR!

Milí členovia! Sme radi, že Vás činnosť Klubu pestovateľov rastlín zaujala a rozhodli ste sa rozšíriť rady našich členov. Dovoľte nám teda, aby sme Vám pogratalovali k Vášmu správne rozhodnutiu. Pevne veríme, že na konci roku pri obnove členstva na rok 2004 nebudete musieť dlho premýšľať.

Aby ste si vedeli urobiť prehľad, čo môžete od členstva v KPR očakávať, v nasledovnom článku sa vrátíme o rok späť a stručne zhodnotíme predošlú sezónu.

Aký bol rok 2002?

Začiatkom roka 2002 sme "pokusne" rozbehli na internetovej stránke <http://www.kpr.sk> službu Valentínsky kuriér, prostredníctvom ktorej ste mohli svoju Valentínsku lásku obdarit' trošku netradične – namiesto klasickej kytice kvetov ste jej mohli poslať Valentínsku zásielku so semenami letničiek, ktoré jej vo forme kvetinového záhonu urobia radosť po celý rok, kdežto kytica kvetov poteší len pár dní. A nezabudli sme ani na svokry, ktorým ste mohli poslať balíček tých najtímnistejších kaktusov. Pretože sa služba Valentínsky kuriér stretla s veľkým ohlasom, s rozšírenými možnosťami (rôzne možnosti kolekcie semien, vtipné Valentínske pohľadnice) sme ju poskytovali aj v roku 2003.

Vo februári 2002 sme konečne dotvorili hustú sieť zberateľov semien rastlín po celej Austrálii a mohli po prvýkrát ponúknuť viac než 2000 druhov semien rastlín pôvodnej Austrálskej flóry v Ponukovom zozname Austrália 2002 (v súčasnosti je zaradený do PZ Import). Semená z Austrálie sú dovážané z Austrálie dvakrát do roka – vo februári a v júli.

V apríli 2002 sme založili semennú farmu v severnej Indii v štáte Punjab [Pandžáb]. Neskôr sme pre veľké množstvo požiadaviek zo strany našich členov i zákazníkov vytvorili druhú v štáte Uttarpradéš. V súčasnosti tam dopostúvame semená asi 500 druhov rastlín nielen indického pôvodu.

Od júna až do polovice septembra 2002 sme boli na botanickej exkurzii v Nemecku v južnom Bavorsku. Prínosom tejto expedície je nielen objavenie niekoľkých nových orchideových a cy-

klaménových lokalít, ale aj rozšírenie fotoarchívu KPR a rozšírenie zbierok v Semennej a rastlinnej banke KPR.

V októbri 2002 sme rozšírili okruh spolupracovníkov v Juhoafrickej republike, aby sme mohli rozšíriť sortiment rastlín z tohto zo záhradkárskeho pohľadu veľmi zaujímavého regiónu. V súčasnosti je tam máme jednu pobočku v Kapskom Meste, priamo v centre unikátnej endemickej tzv. "Kapskej flóry". Hlavná pozornosť je venovaná rastlinám čeľade proteovitých (*Proteacea*), zo zberateľsky zaujímavých druhov nesmieme vynechať semená welwície podivnej (*Welwitschia mirabilis*) a niektoré druhy sukulentov. V severnej provincii máme externého spolupracovníka, ktorý sa špecializuje na sukulentu.

V októbri 2002 tiež oficiálne vznikla pobočka KPR v Českej republike, čím sa dostali bližšie k našim českým členom a mohli im poskytnúť lepšie služby a servis.

V novembri 2002 sme vytvorili zatiaľ poslednú pobočku KPR v Thajsku, ktorá sa špecializuje momentálne iba na palmy a cykasy. Praktické výsledky ste mohli uvidieť v podobe rozšírenia sortimentu palieom a také raritky ako napríklad palmy *Borassus flabellifer* a *Trachycarpus oreophilus*.

V novembri 2002 bol vydaný Ponukový zoznam Import, ktorý oproti predchádzajúcim rokom však zaznamenal veľké zmeny – tou najvýznamnejšou je ten, že platí celoročne (doteraz platil iba približne od novembra do decembra a potom boli semená podľa vopred zisteného záujmu dovezené zo zahraničia), a je neustále počas celého roka aktualizovaný. Takže aj v týchto dňoch, hoci je leto v plnom prúde, si môžete rozšíriť svoju kolekciu rastlín.

Kvôli vyššie spomínaným časovo náročným aktivitám, v roku 2002 časopis Botanix nevychádzal. Jeho vydávanie bolo preložené na rok 2003, takže svoje objednané časopisy budete dostávať priebežne počas celého roka 2003 hneď ako budú vychádzať. Ospravedlňujeme sa, že časopis nevyšiel podľa plánu, ale myslím si, že výrazné rozšírenie ponuky semien rastlín na súčasných účtyhodných 3000 druhov je pre pravého fajnšmekra väčším potešením.

Verím, že aj v prebiehajúcom roku 2003 bude činnosť KPR minimálna tak plodná a úspešná ako v tej predošlej sezóne.

Palmy

Palmy sú jednoklíčne rastliny, čiže pri klíčení najskôr vyrastie len jeden list (na rozdiel od väčšiny iných rastlín, napríklad tekvice, kde vyrastú hneď dva). Tiež spôsobom klíčenia semien sa odlišujú od väčšiny iných rastlín. Zo semena totiž najskôr vyrastie jeden kolovitý koreň, na ktorom sa potom vytvorí "prasknutím" ryha, z ktorej vyrastie zelená časť rastliny. U väčšiny rastlín je to práve naopak – najskôr vyrastú klíčne listy, aby rastlina mohla fotosyntetizovať a vytvárať organické látky, z ktorých následne môže vytvárať svoje telo. Palmy (podobne aj cypkasy – ale to je kapitola sama o sebe) však na fotosyntetickú výživu v rannom veku odkázané nie sú vďaka tomu, že ich semeno je bohaté na zásobné organické látky, ktoré sa pri klíčení enzymaticky menia do inej formy, z ktorej ich rastlina môže využívať na stavbu svojho tela. Tieto zásobné látky vytvárajú vnútro semena (endosperm). Endosperm je tá biela časť semena, ktorú pri rozseknutí kokosového orecha konzumujeme.

Zo stavby semena vyplývajú aj ďalšie špecifiká paliem, ktoré by mal pestovateľ poznať, aby ich mohol úspešne pestovať. Ide hlavne o to, že aby semeno mohlo vyklíčiť, musí naň pôsobiť určitý stimul (impulz), ktorý naštartuje enzymatické reakcie, ktorých výsledkom sú stavbné látky potrebné na rast koreňa a neskôr aj ďalších častí tela. Tento impulz je najčastejšie zvýšená teplota (24-30 °C) a u niektorých púštnych druhov (*Hyphaene*) hrá významnú úlohu aj zvýšené množstvo vody.

Preto je potrebné semená pred výsevom máčať 3-4 dni vo vlažnej vode (stačí 20 °C) a palmové výsevy aspoň spočiatku udržiavať pri vyššej teplote (24-30 °C), aby sa semeno "zobudilo" a naštartovali sa spomínané enzymatické reakcie a začalo vlastné klíčenie. Od teploty závisí aj dĺžka klíčenia. Tá je u paliem oproti iným druhom relatívne dlhá. U dvojklíčnolistých rastlín nám totiž veľmi skoro po vysiatií vyrastú prvé listy a až potom dochádza k rozvoju koreňa (pričom nadzemné časti v tom čase prakticky nerastú). U paliem je to presne naopak – v počiatočnej fáze dochádza najskôr k intenzívnemu rastu podzemných častí (pričom rastlina je vyživovaná z endospermu semena) a až po vytvorení bohatého koreňového systému začínajú rásť prvé listy. Od vytvorenia prvých listov prestáva byť rastlina vyživovaná zo zásob v semene a prechádza na fotosyntetickú výživu. Spojenie semena s rastlinou odumiera (odhŕňa). Do fázy prvých listov nemá zmysel palmy prihnojovať, pretože korene v tomto období ešte nečerpajú živiny z pôdy. S prihnojovaním v malých koncentráciách môžete začať až po objavení prvého listu.

Čo sa týka minimálnej teploty potrebnej na klíčenie, sú druhy, ktoré už pri teplotách pod 25 °C vôbec neklíčia, ale naopak existujú aj druhy, ktoré si na teplotu pri klíčení moc nepotrpia, a spoľahlivo vyklíčia aj pri oveľa nižších teplotách. Pri teplote okolo 19-21 °C mi už viackrát spoľahlivo vyklíčili viaceré palmy (napríklad *Washingtonia*, *Borassus flabellifer*).

Dĺžka klíčenia je tiež veľmi individuálna – niektoré palmy vyklíčia veľmi rýchlo (môj osobný rekord je asi s druhom *Washingtonia robusta* – len 2 týždne!). *Washingtonia* vyklíčia pri teplote 25 °C bežne už za 3-4 týždne, datľovníky *Phoenix* za 4-6 týždňov. *Borassus flabellifer* mi vyklíčil pri teplote 19-21 °C za 8 týždňov (kebyže ho mám pri vyššej teplote určite by to bolo ešte skôr). Na druhej strane existujú aj palmy, ktoré klíčia pomerne pomaly, neochotne alebo až sporadicky (teda, že vyklíči iba veľmi malé percento semien – takéto druhy zatiaľ v ponuke nie sú ☹). Väčšina semien púštnej palmy *Hyphaene coriacea* mi klíči za 3 mesiace, ale nájdu sa medzi nimi aj jedince, ktoré majú vo zvyku "preležať" a vyklíčiť až za 6 a viac mesiacov. Niektorí pestovatelia uvádzajú pri tomto druhu dobu klíčivosti niektorých jej semien až 1 rok.

Po vyrastení prvých listov už stačí väčšine paliem bežná izbová teplota (20-23 °C). Väčšina paliem môže byť aj v zimnom období pestovaná pri izbovej teplote (nemusia zimovať). Zimná teplota však môže byť aj nižšia (čo sa hodí v prípade, že v zime nemáte kam dať väčšiu palmu a môžete ju pestovať iba napríklad na chladnej chodbe). Mnohé druhy datľovníkov (*Phoenix*), palmičiek (*Chamaerops*), palmoviek (*Washingtonia*) dobre tolerujú aj teploty okolo 4-8 °C. Niektoré druhy "idú" ešte ďalej – existuje celá skupina paliem, ktoré krátkodobo či dlhodobo zniesu aj mraz! Ide napríklad o himalájsky trachykarp *Trachycarpus takil* (až -17 °C!), *Trachycarpus oreophyllus* z hôr severného Thajska alebo novozélandský druh *Rhopalostylis sapida*. Na druhej strane existujú aj veľmi citlivé druhy, ktoré už pri teplote pod 20 °C zivoria alebo hynú – napríklad *Cyrtostachys renda* alebo aj známa palma zo Seychelských ostrovov s najväčšími (až 20kg!) semenami na svete *Lodoicea maldivica*.

V počiatočnej fáze môžu výsevy ohroziť hubové choroby (v prípade príliš vlhkej alebo zamorenej pôdy) alebo larvy drobnej mušky – smútkivky. Smútkivky sú mušky veľké asi ako vína muška (drozofila), ktorých larvy sa vyvíjajú v pôde, kde sa živia organickými zbytkami. A klíčiace semená sú pre nich hotovou jedálňou. Najohrozenejšie sú semená v štádiu keď koreňová špička prerazí obal semena. Mladý koreň je veľmi mäkký a pred kúsadlami lariev prakticky bezbranný. Cez otvor, ktorý vytvoril klíčiaci

koreň sa dostanú larvy do semena, kde vyžierajú endosperm. Semeno odumiera už pri poškodení koreňa. Larvy sú 2-3 mm veľké s čiernou hlavou. Pokiaľ ich v pôde nájdete pri mladých výsevoch, znamená to, že výsev je už s veľkou pravdepodobnosťou nenávratne zničený. Pre odrastenejšie palmové semenáčky už smútkivky nepredstavujú vážne ohrozenie. Keď nájdete vo výseve tieto larvy alebo po okolí vidíte poletovať mušky, nemusíte výsev hneď vyhadzovať. Povyberajte semená a pôdu vložte do igelitového vrečka a dajte na 24 hodín do mrazáku. Touto operáciou zaručene zničíte všetky larvy smútkiviek a po rozmrazení zeminy a jeho ohriatí na prijateľnú teplotu môžete do neho opäť semená vysadiť.

Starostlivosť o odrastenejšie semenáčky už nerobí žiadne problémy. Ich pestovanie je v podstate zhodné s pestovaním iných izbových kvetín. Všeobecne palmy dobre znášajú plné rozptýlené svetlo, v lete bohatšiu a v zime chudobnejšiu zálievku (hlavne ak je v chladnejšom prostredí). Väčšinu druhov (okrem tých chúlolistivých) môžete v lete (máj-september, prípadne až do októbra) pestovať vonku na terase alebo v záhrade. Pozor pri prenášaní rastlín z bytu von! V byte je menej svetla, a keď takúto rastlinu dlhodobo pestovanú v byte vynesiete von a umiestnite na plné svetlo, môže sa behom jedného dňa na slnku spáliť a zahynúť. Preto keď vynášate palmu von, umiestnite ju do polotieňa – napríklad pod košatý strom. Po určitej dobe keď sa adaptuje, môžete ju vyložiť na plné svetlo. Tieňomilné druhy (napríklad *Chamaedorea*, *Veitchia*), rastúce celý život v tieni pralesa, na prudké slnko ani potom neumiestňujte.

Nič nenaštvete pestovateľa viac než úhyn krásnej palmy. Preto sa snažte poskytnúť palme čo najlepšie podmienky a vyvarujte sa možných negatívnych faktorov. Najčastejšími príčinami úspechu je zlý výber zeminy. Príliš ťažká zemina po uľahnutí nepripúšťa ku koreňom vzduch, ktoré potom ľahko zahŕňujú. Ak sa k tomu ešte pridá prelievanie, s palmou sa môžete rozlúčiť veľmi rýchlo. Ja som v poslednej dobe začal na výsevy používať pikírovací záhradkársky substrát a ten používam aj pri pestovaní starších rastlín. Je vzdušný, ľahko priepustný pre nadbytočnú vodu a tieto dobré vlastnosti si zachováva aj keď sa pôda v črepníku časom uľahne. V žiadnom prípade nepridávajte íľovitý piesok (používaný na stavbe), ktorý je úplne nevhodný. Vhodnými prírmysami je napríklad riečny piesok (so zrnami veľkými 1-3 mm), ktorý pomáha udržiavať zemiu vzdušnú. Pokiaľ ale budete používať rovnaký rašelinový substrát ako ja, nie je pridávanie ďalších ingrediencií potrebné.

Pri polievaní sa riadte heslom "Menej je niekedy viac.". Keď je zemina v horných 2-3 cm už suchá, často je v spodných vrstvách ešte dostatočne vlh-

ká. Spomeňte si na to, že palmy sú hlbokoreniace rastliny, a pre ich život nie je rozhodujúca vlhkosť pôdy v hornej, ale v spodnej časti kvetináča. Prelievanie je jednou z hlavných príčin zahŕňovania koreňov a následne postupného odumierania listov a chradnutia rastliny, ktoré môže nakoniec vyústiť až úplným odumretím rastliny. Preto sa snažte týmto neprijemným stavom radšej predchádzať.

Zo škodcov sa najčastejšie (hlavne v bytoch) vyskytujú slivušky. Sú to drobné roztočce, ktoré nabodávajú listové pletivá a cicajú ich šťavu. Do rastlinnej bunky sa potom dostáva vzduch a napadnutý list tak získava trblietavý vzhľad. Prítomnosť škodcu prezradia aj drobné pavučinky, a pri dobrom zaostrení zraku ho tam aj nájdete. Pretože škodca spôsobuje nielen estetické škody (napadnutý list s vysatými bunkami ostane už navždy trblietavý vzhľad – aj po vyhubení škodcu), ale prenášaním rôznych chorôb (hlavne vírusov, ktoré sú neliečiteľné) môže spôsobiť aj zdravotné škody, je dobré jeho napadnutiu predchádzať. Raz za čas preto kontrolujte si či sa na listoch nevyskytujú pavučinky, alebo trblietavé škvrny a v prípade ich výskytu (alebo aj preventívne) zasiahnite. Pretože chemická ochrana je v interiéri nielen problematická ale aj málo úspešná, je dobre využívať prevenciu. Občasným postriekaním listov sa dá výskyt škodcu obmedziť, ale nie je to úplne 100%-né. Úplne najlepší spôsob prevencie čo sa mi osvedčil je už spomínané letenie v lete vonku. Interiér nie je pre rastliny ako také úplne najlepším prostredím, a preto je letný pobyt to najlepšie čo môžete vašim rastlinám dožičiť.

Množenie vlastných paliem

Pokiaľ si chcete namnožiť nejakú dospelú palmu máte dve možnosti – semenami alebo odnožami. Pretože v našich podmienkach získate z Vašich paliem vlastné semená asi len zázrakom (jednak palmy v interiéroch len vzácne kvitnú, a aj keď kvitnú kvôli ich dvojdomosti by ste museli mať v rovnakom čase 2 súčasne kvitnúce rastliny – jednu samčiu a jednu samičiu). Čiže v praxi je množenie z vlastným semenom v našich podmienkach nereálne. Pokiaľ však máte druh palmy, ktorá vytvára odnože (bežne to robí napríklad *Chamaerops*, *Chamaedorea*), môžete si vlastnú rastlinu rozmnožiť veľmi jednoducho rozdelením trsu. Vhodným časom na to je pred začiatkom sezóny – v marci-apríli. Rastlinu vyberte z kvetináča a pomocou noža ju rozdeľte tak, aby každá časť mala svoj vlastný koreň. Potom ich presadte do samostatného črepníka a ďalej pestujte ako samostatné rastliny.

Druhy, ktoré trsy nevytvárajú môžete rozmnožovať iba semenami.

Ako sme už spomínali v predošlom článku, veľký rozmach paliem v našej ponuke nastal až v poslednom roku, po založení špecializovanej pobočky KPR v Thajsku. Vďaka aktívnej práci našich thajských kolegov sme Vám už ponúkli viacero thajských zaujímavostí ale aj paliem z iných končín sveta.

Asi najväčším klenotom, ktorí sme Vám ponúkli, bola palma *Trachycarpus oreophyllus* z hôr severného Thajska. Táto palma rastie iba v Thajsku, na miestach kde mráz a sneh nie sú ničím výnimočným. Presné informácie o jej mrazuvzdornosti bohužiaľ nemáme, ale dá sa predpokladať, že bude podobne tolerantná ako príbuzný *Trachycarpus takil*.

Palmyra obyčajná alebo vína palma (*Borassus flabellifer*) je statná, 10-20 m vysoká palma s kmeňom o priemere až 1 meter. Vytvára atraktívne sviežozelené vejárovité listy. V prírode nie je známa, takže sa predpokladá, že ide o kultúrnu odrodu vyšľachtenú asi od príbuzného afrického druhu *Borassus aethiopum*. Pestuje sa v celej juhovýchodnej Ázii od Indie až po Indonéziu. Podľa jednej staroindickej piesni poskytuje 801 úžitkov – z kmeňa sa získava tzv. čierne palmové drevo *Tobago*, ktoré sa používa v nábytkárskom priemysle. Narezaním kvetných lát a kmeňa sa získava šťava, z ktorej sa kvasením vyrába palmové víno alebo hnedý lontarový cukor. Mladé listy a pupene sa používajú na šalát. Semená sú asi 10-12 cm dlhé a 8-10 široké a vážia asi 200-300 g. Z plodov sa získava mlieko (podobne ako kokosové mlieko z kokosových orechov), nezrelé sa aj jedia alebo sa nimi kŕmia dobytok.

Od juhovýchodnej Ázii cez Indonéziu až po severnú Austráliu v močiaroch pozdĺž riek a tiež v brakickej vode (poloslanej vode na miestach, kde sa vlieva rieka do mora) rastie ďalší druh úžitkovej palmy – *Nypa fruticans*. Získava sa z nej cukor. Jej listy sú "datľovníkového typu". Tento druh kvitne už v 3.-4. roku života, takže dopestovať si vlastné plody v našich podmienkach nemusí byť až také nereálne. Semená sú trojhranné, veľké asi 8 cm a široké asi 10-12 cm. Z boku vyrastá výhonok, ktorý sa zachytí v bahnitej pôde a zakorení. Semená sú pomerne ľahké a vo vode plávajú – vďaka tejto vlastnosti sa mohla pomocou morských vln čoby dopravného prostriedku rozšíriť na veľmi rozsiahle územie.

Z Thajska ďalej pochádza aj viacero druhov paliem rodu *Corypha*, ktoré sú zaujímavé tým, že na rozdiel od iných paliem nekvitnú každoročne, ale iba raz za život. Kvitne obrovskými (až 14 metrovými) súkvetiami, po rozkvitnutí a vytvorení semien ale celá rastlina zahynie.

Ďalším atraktívnym rodom je *Livistona*, ktorá je v tejto oblasti zastúpená mnohými druhmi. Veľmi dekoratívna je *Livistona saribus*, ktorá má na stopkách listov výrazné, až niekoľko cm veľ-

ké trne. Vďaka týmto izbovým druhmi sú *Livistona* nádherná (*Livistona speciosa*) a *Livistona jenkinsiana*. Vytvárajú sviežozelené vejárovité listy, na pestovanie nemajú žiadne špecifické nároky a dobre sa im darí aj v polotieni.

Veitchia merrillii je nižšia palma s jemnými listami "datľovníkového" typu, na koncoch mierne previsnuté. V prírode rastie vo vlhkých tropických lesoch na Filipínach. V kultúre sa vyskytuje aj jej veľmi atraktívna žltolistá forma označovaná ako cv. "Golden form", ktorej semenáčky sú v súčasnosti aj v našej ponuke.

Cyrtostachys renda je arekovitý druh s červeným kmienikom a mierne pretiahnutými vejárovitými listami, ktorý najkrajšie vynikne v skupinách. Jeho malou nevýhodou je, že je pomerne na teplo náročný druh.

Lythocaryum weddellianum je podobný predošlému druhu, je ale bez červeného kmienika. Pochádza z atlantického pobrežia Brazílie, kde rastie v tieni pralesa. Na svetelné podmienky je nenáročný, a tak dobre rastie aj v bytoch. Vyžaduje však vysokú vzdušnú vlhkosť, preto je dobré ho pravidelne postrekovať vlažnou vodou.

Syagrus schizophylla pochádza tiež z atlantického pobrežia Brazílie, ale bližšie k rovníku než prechádzajúci druh. Je to vďaka tomu do interiérov vďaka svojim malým rozmerom – dorastá do výšky 1-4 metre. Má sviežozelené husto strihané vejárovité listy. Rastie na piesočných pôdach, preto vyžaduje pri pestovaní dobrú drenáž. Inak je to vďaka tomu nenáročný druh.

Datľovníky (*Phoenix*) sú najneobľúbenejšie palmy, s ktorými by mal začínať každý začínajúci pestovateľ paliem. S ich pestovaním máte dopredu zaručený úspech. Ich semená totiž kľúčia spoľahlivo a bez problémov. U nás sa bežne vyskytuje datľovník obyčajný (*Phoenix dactylifera*) a hustejšie olistený datľovník kanársky (*Phoenix canariensis*). Tieto druhy však ani zďaleka nie sú tak atraktívne ako napríklad ich 2 nasledovné príbuzné. Juhoafrický *Phoenix reclinata* sa často odnožuje a vytvára husté trsy, ktoré spolu s previsajúcimi listami pôsobia veľmi dekoratívne. Ďalším pekným druhom je *Phoenix roebelenii* z juhovýchodnej Ázie, ktorý má zo všetkých datľovníkov najdrobnejšie listy, ktoré pôsobia veľmi jemno.

V prílohe tohto čísla je foto, na ktorom je detail trňov na stopkách *Livistona saribus*, semená, kľúčiacie semená a mladú rastlinu *Borassus flabellifer*, trsvito rastúci datľovník *Phoenix reclinata*, datľovník lesný (*Phoenix sylvestris*), kľúčiacie semená *Nypa fruticans* a detail listov s vláknami palmovky papradolistej (*Washingtonia filifera*).

V budúcom čísle bude monote-
matická časť venovaná cykasom.

Nezabúdajme na rajčiny

Hoci koncom júla sú rajčiny krásne zelené, doslova obsypané kvetmi a plodmi, na starších listoch je už možné badať prvé príznaky hubových chorôb ako **pleseň zemiaková** (*Phytophthora infestans*) a ďalšie hubové choroby. Aby ste udržali ich rodivosť až do neskorej jesene, venujte im aj naďalej pozornosť a v pravidelných intervaloch (hlavne za daždivého počasia) ich ošetrte fungicídnymi prípravkami ako je napr. Kuprikol alebo Dithane M 45.

Na budúcu sezónu môžete skúsiť proti týmto hubovým chorobám bojovať ekologicky. V obchodnej sieti sa dá už aj u nás bežne dostať ekologický prípravok **Polyversum**, ktorý obsahuje spóry pre rajčiny neškodnej huby *Pythium oligandrum*. Je to mykoparazitická huba (čiže huba, ktorá parazituje na iných hubách), ktorá pozitívne stimuluje rast rastlín, zvyšuje ich odolnosť voči chorobám a tým, že sama porastie listy rajčín konkurenčne potlačuje patogénne huby.

Prípravok je potrebné aplikovať s predstihom, aby spóry *Pythium oligandrum* obsiahnuté v prípravku stihli na rajčinových listoch vyklíčiť a hýfy podrásť list skôr než sa objavia hubové choroby. Potom táto "užitočná" huba jednak konkuruje hubovým chorobám, aby sa rozrástli na listoch a zároveň na nich aj parazituje.

Prípravok Polyversum môžete použiť aj ochranu zemiakov, uhoriek a viniča. Keď sa rozhodnete aplikovať prípravok Polyversum, nepoužívajte súčasne aj klasické fungicídy (Kuprikol, Dithane), pretože by ste túto "užitočnú" hubu zničili.

Už iba na internete...

Ako ste si mohli všimnúť, Ponukové zoznamy už nie sú zasielané poštou – v rámci udržania čo možno najnižšej ceny semien a rastlín sme boli nútení kvôli neustále rastúcim reálnym nákladom obmedziť výdavky. A tiež fakt, že Ponukový zoznam Import je aktualizovaný denne, by bola jeho distribúcia poštou neaktuálna.

Denne aktualizovanú ponuku rastlín nájdete vždy na stránke www.kpr.sk

Pokiaľ však nemáte prístup k internetu a máte počítač, je možné Vám zaslať všetky aktuálne ponukové zoznamy na diskete. Stačí poslať počítačovú disketu a 15 Sk známku.

Oprava

V čísle 3/2001 v článku *Eulok čierny - jed alebo zelenina?* sme písali o jedlom klone ľuľka čierneho. Tento klon bol preradený do samostatného druhu ľuľok čuoriedkový (*Solanum scaberrimum*).

© KRP Slovensko, 2003. Neprešlo jazykovou úpravou. Logo KPR © Marian Borik, 2000. Autorské práva vyhradené. Posledná úprava 14.7.2003

Zber strukovín

Ihneď po zbere strukovín (fazuľa, hrach, sója, šošovica) vylúpte zo strukov semena a tie potom dajte na 24 hodín do mrazáku. Potom ich vyberte a dobre vysušte pri izbovej teplote. Po vysušení ich môžete skladovať aj pri izbovej teplote. Je to najefektívnejší spôsob boja proti zrniam, ktoré by inak vyhrýzaním chodbičiek do semien Vám mohli zničiť celú úrodu.

Knihy o palmách

Na Slovenskom trhu bohužiaľ ešte stále nie je dostatok kvalitnej literatúry o palmách, a tak ich vážnejším pestovateľom, ktorí sa chcú dozvedieť viac o svojich rastlinách, neostáva nič iného ako naučiť sa nejaký svetový cudzí jazyk (najlepšie anglický) a čítať zahraničnú literatúru.

Vhodnou základnou literatúrou je knižka *Cultivated palms of the world* (Palmy pestované vo svete) od austrálskych autorov Don a Anthony Elison. Nájdete v nej 800 najčastejšie pestovaných paliem, pričom u každého popisovaného druhu je farebná fotografia. Stručný sprievodný text uvádza základné informácie o ich nárokoch, pestovaní, pôvode a orientačnej dobe klíčenia semien – všetko na základe vlastných autorových vyše 20 ročných skúseností. Vďaka početným fotografiám a jednoduchému ľahko zrozumiteľnému anglickému textu je knižka je vhodná aj pre tých, čo ovládajú iba základy angličtiny. Kniha vyšla v roku 2001 a jej orientačná cena (bez poštovného) je asi 55 Euro.

Pre vážnejších záujemcov o americké palmy možno odporučiť *Field*

Guide to the palms of the Americas (Sprievodca americkými palmami), ktorý detailne zachytáva všetky druhy 67 rodov paliem rastúcich v Severnej i Južnej Amerike. Opisuje všetky druhy, ich biotopy, výskyt a využitie domorodým obyvateľstvom. Tieto údaje sú doplnené mapkami výskytov, farebnými fotografiami a kľúčmi na určovanie amerických paliem (nevýhodou týchto kľúčov je, že sú použiteľné iba v prírode, pretože palmy rozlišujú aj podľa toho, kde rastú v prírode). Publikácia ale neuvádza nároky na pestovanie paliem. Kniha vyšla v roku 1995 a stojí asi 50 Euro.

Ďalšou doplnujúcou literatúrou podobného charakteru ako vyššie spomínaný sprievodca je *Manual to the Palms of Ecuador* (Príručka k ekvádorským palmám), ktorý sa venuje predovšetkým 120 druhom v Ekvádore domácich druhov paliem, ale spomína aj vybrané introdukované (nepôvodné) druhy, ktoré sa v Ekvádore bežne vyskytujú. Publikácia vyšla v roku 1998 a stojí 25 Euro.

Bohužiaľ, k palmám juhovýchodnej Ázie, kde rastie polovica dnes žijúcich paliem (a tiež väčšina paliem v našej ponuke) doteraz nevyšiel žiadny dobrý sprievodca na spôsob toho vyššie spomínaného k americkým palmám.

V budúcom čísle budeme hovoriť o cykasoch a predstavíme Vám najnovšiu knihu, ktorá systematicky opisuje všetky druhy cykasov, vrátane tých nedávno objavených v roku 2002.

V prípade záujmu sme schopní pre Vás zakúpiť a doviest' všetky tri vyššie uvedené publikácie. Ich konečná cena (aj s poštovným na Slovensko) by mala byť do cca +30% vyššie uvedenej ceny.

Čas na druhú úrodu

Na prelome júla a augusta sa začínajú v zeleninovej záhradke uvoľňovať niektoré hriadky (cibule, skorej mrkvi). Po týchto plodinách nemusíte záhony nechávať ladom, ale využiť ich na dopestovanie druhej – jesennej – úrody. So skracujúcim dňom sa znižuje riziko vybiehania do kvetu reďkovky, špenátu, šalátu a mnohých ďalších plodín. Pestovaných pre koreň alebo listy. Práve tieto plodiny môžete teraz vysievať. Od júna do konca júla môžete vysievať čínsku a pekingskú kapustu a fazuľu na strúčky. Reďkev čiernu môžete vysievať až do polovice augusta, malé červené reďkovky podľa počasia ešte aj začiatkom septembra. Pokiaľ môžete využiť prázdne parenisko, môžete si zeleninu doposťovať až do neskorej jesene.

Hriadku pred výsevom druhej úrody dobre prerýľujte a povytŕhajte burinu. Vysiate semená alebo vysadené sadenice za suchého počasia polievajte. Vďaka jesenným zrážkam bude zelenina jemnejšia než tá jarná.

Pokiaľ ste mali úspešný rok a už nemáte záujem o ďalšiu úrodu, ani v tomto prípade nemusíte nechať pôdu zarásť burinou. Vysiatím obilí, hrachu, lucerny alebo iných rýchlorastúcich rastlín nielenže ochránite pôdu pred prípadnou eróziou ale pri jesennej orbe ju tzv. zeleným hnojením obohatíte o cenné látky a humus.

Okrasné rastliny v lete a na jeseň

V druhej polovici júla je vhodný čas na presádzanie jesienok (*Colchicum*), bledúľ (*Leucojum*) a ľalie bielej (*Lilium candidum*). V auguste sa presádzajú kosatce (*Iris x barbatus*) a narcisy. Začiatkom septembra ostatné ľalie a v októbri zase tulipány a cesnaky.